

KÖVÉR GYÖRGY

ELTE BTK Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék

Aetas 40. évf. 2025. 4. szám, 5–16.

ISSN 0237-7934

DOI 10.14232/aetas.2025.4.5-16

www.aetas.hu

Generációs folyóiratok, avagy lapnemzedékek

Aetas, Sic Itur ad Astra, Korall

ABSTRACT. *Generational Journals, or Generations of Journals (Aetas, Sic Itur ad Astra, Korall).* Aetas, founded in 1985 at the University of Szeged, and *Sic Itur ad Astra*, founded two years later at ELTE, originally advertised themselves as generational journals for historiographers. However, the idea that they have to become professional journals to ensure their longevity was considered early on. The inaugural articles in the first issues of the journals can be considered – using the words of Philippe Lejeune – a sort of “pact of redaction”. Who are the editors representing, and who is the target audience? How did the journals’ concepts of identity change over time? *Korall* was created under drastically different circumstances at the turn of the centuries. Their goal was to be a professional journal for a particular discipline, and with the introduction of the PhD programme it became the periodical of the first professionally trained generation of social historians. This study follows the professionalization of these three journals, primarily using oral history interviews, with a focus on the management of their difficult years and the transformation of their thematic structures.

Keywords: *generational journal, journal generation, professionalization, generation change*

Kezdjük az életkorral: Melyik folyóirat hány éves? A legidősebb természetesen az *Aetas*, amelynek 40. születésnapjára gyűltünk össze idén május 29-én. Az *Aetast* azonban idősebbnek is tekinthetnénk, már amennyiben az azonos nevű előd évfolyamokat, az „ősAetast” elfogadná ősenek.¹ Persze tudjuk, hogy a negyedik évtizednél olyan életkori határt lépünk át, amikor az ember már szeret belőle valamennyit letagadni. A sorban a második a *Sic Itur ad Astra*, melyet születése táján mindenki csak *ad Astraként* emlegetett, mára azonban erre a névre nem is hallgat, csak az amúgy legfeljebb állapotjelző *Sic iturra*. Ők – az *Aetas* példáján fellelkesülve – már 25. jubileumukat szerették volna megünnepelni, de aztán valahogy lemaradtak róla, és csak a 30. megülésére került sor 2017-ben. Az általam szemügyre vett folyóiratok közül a legfiatalabb kétségtelenül a *Korall*, amely az idén lesz éppen 25 éves, ám ők ebben a korban még öregíteni próbálják magukat. Ezért nem a negyedszázados évfordulót, hanem a 100. szám révén 2025. szeptember 26-án a centenáriumot celebrálták egy konferenciával.

A történetészfolyóiratok születési körülményeinek megértéséhez érdemes egy pillantást vetni a nyolcvanas évek egyetemi sajtóviszonyainak dilemmáira. Egyetemi periodika, legyen

¹ Az első szám szerkesztőségi beköszöntője szerint „az új Aetas – a 70-es évek közepén megjelent, de anyagi okokból rövidesen megszűnt kiadvány jogutódja”. *Aetas* 1985. 1. sz. 4. A „rég” Aetas nevében Petrovics István köszöntője kívánt sok sikert az „új vállalkozáshoz”. Uo. 5–7.

az akár stencilen sokszorosított, akár nyomtatott, csak egy egyetemi szervezet (többnyire a KISZ) égisze alatt jelenhetett meg. Vegyünk egy szegedi példát, a *Gondolat-jelt*, amelynek 1981. évi 1. száma a BTK KISZ szervezetének időszakos kiadványaként hirdette magát. Ennek következtében pedig közérdeklődésre számot tartó, mai szóval közéleti témákkal kellett foglalkoznia. Olyan rendszerben, ahol a politizálás intézményi akadályozásának szisztematikus eszközei léteztek, szükségképpen minden nyilvános megszólalás immanens politikai tartalmat is hordozott. A különböző egyetemi periodikák különböző kiutakat igyekeztek keresni ebből a paradox helyzetből. Többen irodalmi próbálkozások beemelésével próbáltak kitörni a csapdából. A szintén szegedi bölcsész *Harmadkor* 1984-ben például a JATE Közművelődési Titkárságának irodalmi-kritikai kiadványaként definiálta magát. Más egyetemi városokban más irányban keresték a megoldást.² Nem sorolhatunk fel itt minden kísérletet. Közvetlen ismereteinkre tekintettel a debreceni *Határt* említjük, amely irodalom és humán tudományok együttes reprezentálására tett kísérletet.

A *Határ* témánk szempontjából azért is különös figyelmet érdemel, mert a horizontális szerveződés jegyében 1987 áprilisában Debrecenben megszervezte az egyetemi és főiskolai folyóiratok szerkesztőinek találkozóját, s az utókor szerencséjére közreadta az előadásokat és a tanácskozások kivonatos jegyzőkönyvét. A *Határ* koncepciójának megfelelően az ország különböző helyszíneiről mind szépirodalmi, mind humán tudományos lapok képviselői részt vettek a tanácskozáson, de választott témánk miatt csak egyetlen előadást emelünk ki: Bárdi Nándorét, aki az AETAS-JATE affiliáció logójával tartotta meg *Vitairat a felsőoktatásról és történetírásunk néhány kérdéséről* című referátumát.³ Bárdi pontosan megfogalmazta a diáklapok dilemmáját: „...a mi diákmozgalmaink végül is hamis tudatból táplálkoznak. Abból a hamis tudatból, helyzetudatból, kényszerből, hogy az egyetemet nekünk kell jobbá tennünk és mi jobbá is tudjuk tenni különféle petíciókkal, reformkonceptiókkal. Lehet, az mondatja velem mindezt, hogy egyszer már láttam ezeknek a reformtörekvéseknek a kudarcát. Én azt hiszem, hogy az egyetemistáknak az a dolguk, hogy elsősorban tanuljanak az egyetemen, megcsinálják »a maguk buliját« és szakmailag fejlődjenek. [...] Az egyetemnek egy *szolgáltató intézménynek* kell lennie. Amennyiben ezt a feladatát nem tudja ellátni, akkor sokkal egyszerűbb, ha megteremtjük a magunk intézményeit, vagy legalábbis megpróbáljuk megteremteni. Úgy látom, erőfecsérlés ezekbe a közéleti harcokba belemenni, amelyek egész egyszerűen személyiségromboló hatásúak.”⁴

A vita tartalmi összefoglalása tökéletesen kifejezte, hogy a jelenlevők hányféleképpen viszonyulnak az élesen megfogalmazott állításhoz: „Egyre világosabban kirajzolódott két álláspont: a *közéletiséget* fenntartani akaró, az egyetemek belső átalakítását felvállaló és ennek esélyét még nem elvető álláspont került szembe, a *szakmai önképzést*, az alternatív intézményrendszerekbe való visszahúzódást, a nagy ideológiákat és mozgalmakat elvető szemléletet hangsúlyozó irányultsággal.”⁵

Hogy-hogy nem, a *Gondolat-jel* 1987. 2. számában egy B. N. monogramú szerző *A felsőoktatási intézményekben folyó történelemoktatás legfontosabb problémáiról* címen részletesen kifejtette, hogy mire is gondol konkrétan a történelem tanításával kapcsolatban. „A magyar történetírás történeti fejlődésünk sajátosságaiból adódóan politikatörténet centrikus. Mégpedig egy olyan elsősorban eseménytörténet centrikus történetírásunk volt, amelyben a politikai indítékok sokszor központi helyet kaptak. [...] Voltak kezdeményezések

² Havasréti: „*Független*” bölcsészlapok, 3–7.

³ Bárdi: *Vitairat*, i. m.

⁴ Bárdi: *Vitairat*, 85.

⁵ *Beszélgetés a felsőoktatásról*, 90.

a magyar mindennapok feltárására, egyrészt a művelődéstörténet (Domanovszky Sándor), másrészt a történeti társadalomnéprajz (Gunda Béla, Fél Edit, Hofer Tamás, Szabó László) területén, de ez nem volt olyan átütő, mint a hatvanas évek egyre színvonalasabb gazdaságtörténet-írása, illetve a hetvenes évektől a politikatörténeti eseményeket egyre inkább társadalmi környezetükben és összefüggéseiben vizsgáló történetírás. E megújulással kapcsolatban azonban nagyon nagy gond az, hogy ez a makrovizsgálatok felől indult el. Azaz helytörténetírásunk továbbra is – eltekintve néhány kivételtől, lásd a salgótarjáni konferencia előadásait – elmaradt abban az értelemben, hogy az országos események helyi kivetülésére koncentrálni inkább.”⁶

A nyolcvanas évek második felének életérzését utólag is pontosan elevenítette fel Galamb György, aki ugyan ekkoriban még nem volt az *Aetas* szerkesztője, de már az egyetem elvégzése évében, 1986-ban publikált a lapban egy Braudel-recenziót és egy Machiavelli tanulmányt. „A Gondolat jel annak volt egy tünete, hogy valamit próbálunk valamilyen szinten kezdeni magunkkal. Meg egyáltalán a reform, meg a szabadság, meg a diáklét [...] volt egy közös egymást átfedő élmény, amit nyilván nem is mindenki értelmezett ugyanúgy, de ebben benne volt a lapcsinálás mint olyan, és ez magyarázza, hogy onnan is kijött a Pompeji, a Harmadkor, az *Aetas* [...] az *Aetas*-ban megvolt egy ilyen szakítás is, hogy a politizálás nem feltétlenül visz előre, hanem foglalkozunk már a szakmával...”⁷

Lectori salutem!

Ebben a közegben született meg Szegeden 1985-ben az *Aetas*, majd két évvel később az ELTE-én a *Sic Itur ad Astra*. A folyóiratok első számának beköszöntő írását – Philippe Lejeune nyomán – egyfajta „redakciós paktumként” értelmezhetjük. Kik nevében és kikhez kívánnak szólni a szerkesztők? A magát a JATE történelemszlapjának deklaráló *Aetas* „Tisztelt Barátunk” megszólítással köszöntötte olvasóit. Az induláskor négytagú szerkesztői gárda (Bárdi Nándor, Bellavics István, Greksza Attila, Koszta László) mind saját identitását, mind a potenciális szerzők és a remélt közönség körét igyekezett nemzedéki alapon körülhatárolni: „Olyan szakfolyóirat kialakítását tartjuk szem előtt, amely fóruma lehet a magyar anyanyelvű diákok által írt, a történelem tudományterületéhez tartozó tanulmányoknak, kritikáknak és ismertetéseknek. [...] Szerkesztőségünk tagjai a történelem iránt intenzíven érdeklődő diákok. Szerkesztői alapelvünk az, hogy publikálási lehetőséget biztosítsunk a szárnnybontogató próbálkozásoknak, teret adjunk a történelmi problémákat megvitatni akaró nemzedéktársainknak. Izgalmas és gondolatébresztő szellemi élményt nyújtunk minden érdeklődőnek.”⁸ Az első évek számai ennek a koncepciónak a jegyében születtek. Az expresszionista borítón már ott virított a máig látható reneszánsz logó, a homokórát felfaló figurával, miközben a szerkesztőség tagjai időnként cserélődtek.⁹ A nyolcvanas években megjelent számokon a

⁶ B[árdi]: *A történelemoktatás problémáiról*, 7–8. A későbbi Hajnal István Kör első, 1986-os salgótarjáni konferenciájáról részletes beszámolót közölt az *Aetas*. Tyekvicska: *Új utakon*, i. m.

⁷ Galamb György interjú, 2025. március 21. A Braudel-recenzió: *Aetas*, 2. évf. (1986) 1-2. sz. 163–171. A Machiavelli-tanulmány: *Aetas*, 2. évf. (1986) 3. sz. 24–45.

⁸ *Aetas*, 1. évf. (1985) 1. sz. 4. A szerkesztők egyikének aláírása jelezte diszkrétan a főszerkesztő kilétét. A lap feltüntette, hogy az induláskor 250 példányban látott napvilágot, de ez csak a papíralapú példányon látható.

⁹ A figura értelmezésére lásd: Galamb: *Szelidség – mérték – szenvedély*, 5.

lapnak volt tanárszerkesztője is, akit végül már csak lektornak jelöltek, de az interjúk szerint ők sohasem szóltak bele a lap tartalmába.¹⁰

Az átalakulásokkal terhelt 1989-es év után megújult szerkesztőségi ajánlattal jelentkezett a magát immár „Történettudományi folyóirat” gyanánt aposztrofáló lap: „Tisztelt Olvasó! Több tényező is motiválta, hogy e kétes jövődö ellenére is vállaljuk az *eddig diák folyóirat professzionista történész lappá alakítását*. Mindenekelőtt az értelmes alkotó tevékenység izgalma utáni vágyakozás, amely nem hagyja nyugodni mindazokat, akik már egyszer megízlelték a szerkesztői munkát. A régi AETAS szerkesztése közben igazolódott az a feltevésünk, mely szerint Magyarországon – amelyet pedig historizáló nemzetnek is neveznek – kevés lehetősége van egy fiatal történésznek arra, hogy írásait megjelentesse. Az a néhány színvonalas történeti témájú folyóirat, amely hazánkban megjelenik, intézményekhez kötődik, és évekre előre megszabott rendje van közölt publikációinak. Mi eredeti misszióinkat szeretnénk még színvonalasabban folytatni: *Főleg a fiatal történészek munkáinak bemutatására vállalkozunk, de lapunkban közlő személyekre vonatkozóan nem szabunk életkori határt*. Az írás színvonalát és szerkesztői elképzeléseinket tartjuk szem előtt. Az AETAS szerkesztőinek átlagéletkora – 26 év – úgyis körvonalazza azt a korosztályt, amely elsősorban magának érezheti ezt a folyóiratot.”¹¹ (Kiemelés – K. Gy.) Csak fokozatos elmozdulást látunk az eredeti koncepciótól, amelyben azonban a „professzionalitás” a döntő elem. Mindezt azonban úgy, hogy a generációs jelleg se szenvedjen csorbát. „Arra [...] mindenképpen törekedni fogunk, hogy az olvasó olyan, számára sokszor ismeretlen szerzők tanulmányait, recenzióit olvashassa, akik bizonyítani fogják, hogy érdemes, sőt szükséges egy generációs jellegű történész lapot megjelentetni.”¹²

Hogy a háttérben milyen tényezők nyomán érlelődtek a változások, azt egy szerkesztőségi körlevél Bellavics István akkori főszerkesztő tollából közelebbről megmagyarázza: „Tisztelt Barátunk! [...] Az 1988/89-es év fontos változást hozott a szerkesztőségünk életében. Ketten tanulmányaik befejeztével kiváltak, így felmerült az utánpótlás gondja. [...] Szerkesztőségünk előtt kettő út nyílt. Vagy visszafejleszti a lap színvonalát a TDK-val jellemezhető nívóra, vagy vállalja a logikus lépést: folytatván a megkezdett profil kialakítását, vállalja az amatőr jelleg feladását, és egy profi történész folyóirat összes konzekvenciáját. Ezt az elhatározásunkat több tényező is megerősítette. Egyrészt [...] a most meginduló nyitott sajtóstruktúra [...] Másrészt rendelkezésünkre áll az eddig kialakított technikai bázis és szerkesztői tapasztalat [...] Harmadrészt három fiatal történész barátunk lépett közénk szerkesztőként: Deák Ágnes, Koszta László (lapunk alapító főszerkesztője) és Náfrádi Zoltán. Mindhármán a szegedi JATE fiatal oktatói. Konkrét célunk egy olyan lap kialakulása, amelynek szerzői fiatal történészek lennének. A korhatárt kb. 35 évben szabnánk meg, vagy a kandidátusi értekezés megvédésének időpontjához kötnénk. Tehát az ötvenes évek közepén született korosztálytól felfelé számítanánk a szerzőkre. Ezt a merev határt indokolt esetben hágnánk csak át.”¹³ A körlevél intern információiból tudjuk, hogy az adómentes alapítványi pénzből

¹⁰ Az első szám két tanárszerkesztőt tüntetett fel (Karsai László, Tóth Sándor), de a második számtól már csak az utóbbi szerepelt. Mint a Rövid hírek című rovatból megtudhatjuk „Dr. Karsai László adjunktus elfoglaltságaira és a szerkesztési elképzelésekben jelentkező nézeteltérésekre hivatkozva lemondott tanárszerkesztői tisztségéről.” (*Aetas*, 2. évf. (1986) 1-2. sz. 186.) Megköszönték addigi munkáját.

¹¹ *Aetas*, 5. évf. (1990) 1. sz. 5. A lap ekkor már az MTA-Soros alapítvány és a JATE együttes támogatásával jelent meg.

¹² Uo.

¹³ Bellavics: Szerkesztőségi körlevél, 1989. július 14. Vajda Zoltán gyűjteménye. Vajda Zoltán másodéves történelem–angol szakos hallgatóként, Koszta László hívására 1987-ben került a szerkesztő-

tanulmányokért „ívenként 2500 Ft-ot”, ismertetésekért „fleccenként [sic!] 75 Ft-ot, külföldi könyv ismertetése esetében 100 Ft-ot” tudnak fizetni. Mire az új koncepció jegyében megjelent az 1990-es első szám, a korábbi merevnek tűnő életkorbeli határok módosultak, s ami talán ennél is fontosabb, kimaradt az államszocialista kandidátusi fokozattal való összekötés. A borító is tartósan új formát öltött: másfél évtizeden át tartotta magát a Szekeres Ferenc által tervezett szecessziós külső.

Az *Aetas* sikeres indulása ösztönzően hatott más egyetemek hallgatóira is. Mint az egyik alapító szerkesztő, Szilágyi Márton felidézte, másodéves korukban egy szemináriumon (Sahin-)Tóth Péter barátjával fogant meg az ötlet: „Milyen szegény, hogy az ELTE-én nincs ilyen hallgatók által szerkesztett történetész folyóirat! Ha Szegeden lehet, miért ne lehetne itt is csinálni?”¹⁴

Az új lap egyenesen az „ELTE BTK történettudományi folyóirataként” definiálta magát, holott ambíciójában azért ennél szerényebb célokat tűzött maga elé. Az ELTE BTK KISZ bizottsága nevében a felelős kiadó, az V. éves könyvtár–történelem–levéltár szakos Kreutzer Andrea az olvasókat a hallgatók és fiatal oktatók nevében szólította meg: „Lapunkban a hallgatók és a fiatal oktatók történelmi munkáinak akarunk nyilvánosságot biztosítani, hiszen karunkon, egyetemünkön számos publikálásra érdemes mű született és születik – és merül feledésbe ilyen lehetőség híján. [...] Terveink szerint a lap a következőket tartalmazza majd: hosszabb-rövidebb tanulmányok, dolgozatok, forrásközlés, szakkritika, időről-időre beszámolók, tudósítások, közlemények, a lehető legtágabban értelmezett történettudomány bármely területéről. Tervezzük tematikus számok összeállítását is. Az, hogy mely »rovatok« szerepelnek egy-egy számban, az a kéziratoktól függ. Első számainkban az idei OTDK-ra készült bölcsészkarai dolgozatokat közöljük – a többi tudományegyetemmel ellentétben – az ELTE-n írott ezen munkák még nem láttak gyűjtőkötetben napvilágot.”¹⁵

A lap hamar utat talált a szélesebb történetész publikumhoz is, ennek volt köszönhető nemcsak az, hogy Szakály Ferenc jóvoltából írás jelent meg róla a Történelmi Szemlében, hanem az is, hogy Benda Kálmán „személyesen figyelmeztette az egyik szerkesztőt, Sahin-Tóth Pétert, hogy amennyiben pályázatot nyújtunk be a Soros Alapítványhoz, ő garantálná a támogatást. Ilyenformán lett a Sic Itur... legfőbb s jó darabig kizárólagos támogatója a Soros Alapítvány.”¹⁶ A Soros Alapítvány egyébként a rendszerváltás időszakban a könyv- és folyóiratkiadás meglehetősen általános szponzora volt.¹⁷

ségbe, s már az évben recenziója is jelent meg a lapban. Vajda Zoltán interjú, 2025. február 24. A Nagy Lajos koráról szóló recenzió: *Aetas*, 3. évf. (1987) 3. sz. 137–139. Deák Ágnes is publikált már korábban az *Aetas*-ban: 2. évf. (1986) 1-2. sz. 69–90.

¹⁴ Szilágyi Márton interjú, 2025. február 25.

¹⁵ Kreutzer Andrea: *Lectori salutem!* Sic Itur ad Astra, 1. évf. (1987) 1. sz. 3–4. A lap, amely a BTK KISZ Bizottság infrastruktúráját használta, „belső használatra”, 500 példányban jelent meg. Kreutzer Andrea korábban egy a Fábry Zoltán alapszervezet és Kör kiadványaként megjelenő másik bölcsészkarai lap (*Tiszavirág*) szerkesztője és szerzője is volt, amelyből – nevéhez illően – csak pár szám látott napvilágot (*Honismeret*, 1985. 4.)

¹⁶ Szilágyi: *Fiatal történészek*, 321. A cikk közölte az addig megjelent számok összevont tartalomjegyzékét, amihez kommentárként a szerző hozzáfűzte: „...folyóiratunk sohasem tudta magát az évi négy önálló szám megjelenéséhez tartani. Ez részben az időszakos pénziánnyal, részben a mindenkori szerkesztőség tagjainak egyéb egyetemi-szakmai elfoglaltságaival magyarázható, hiszen a szerkesztői munkát nem hivatásuként, »állásban« végzik. A megjelenés időnkénti szüneteinek problémáját összevont számokkal igyekszünk áthidalni.” Uo. 323.

¹⁷ *NévSoros*, 223–225.

Év	Aetas	Sic Itur ad Astra
1987	378 000	360 000
1988		
1989	600 000*	600 000
1990		
1991	1 000 000	
1992	1 000 000	
1993	1 000 000**	
1994	1 000 000	

1. táblázat

A SOROS ALAPÍTVÁNY FOLYÓIRATTÁMOGATÁSAI (1987–1994)

* Aetas-Harmadkor szerkesztősége számítógépet kapott szövegszerkesztő programmal.

** Aetas Könyv- és Lapkiadó Egyesület, JATE Társadalomelméleti Gyűjtemény 225 000 Ft Bibó István válogatott művei című kötet megjelentetésére

Forrás: MTA-Soros Alapítvány Bizottság Évkönyv 1987–1990; Soros Alapítvány Évkönyv 1991–1994.

Mint a fentiekből látjuk, a *Sic Itur* eleinte szinte lépcsőfokonként (fáziskéséssel) követte az *Aetas* a Soros Alapítványtól kapott finanszírozásban (Benda Kálmán szerepét mindkét lapnál érdemes kiemelni), de 1990-ben szerepelt utoljára az évkönyvekben publikált fizetési listában. Ekkor viszont „nyolc szám megjelentetéséhez, és a tudományos diákkör támogatására kaptak újabb támogatást”.¹⁸ Az azonban tény, hogy az *Aetas* további négy éven keresztül minden korábbinál magasabb támogatásban részesült. A számítógép juttatással, amelyet a *Harmadkorral* közösen tervezett, de végül létre nem jött szerkesztőség kapott, nemcsak a tördelőknek szánt Ventura program járt, hanem a tördelő tanfolyamot vállaló szerkesztő, Tóth Péter betanítása is.¹⁹

A redakciós paktum keresése jegyében a *Sic Itur ad Astra* több alkalommal szólította meg az olvasóközönséget. 1990-ben, amikor még biztosan az MTA-Soros Alapítvány támogatásával jelent meg, saját hivatását „fiatal történészek folyóirata” alcímmel így definiálta: „Az ELTE BTK történezhallgatóinak és a Magyar Történezhallgatók Egyesületének kiadványa”, majd 1999-re immár saját egyesületének lapjaként jelent meg. Az újabb *Lectori Salutem*ben a PhD képzés bevezetésével kialakult új helyzethez igazodva igyekezett fenntartani a korábbi törekvések elveit (hosszasan idézve az első számból Kreutzer Andrea beköszöntőjét), ugyanakkor az országos vonzáskört is célba vette: „A jelenlegi szerkesztőknek sem áll szándékukban, hogy a hagyományoktól eltérjenek. A fenti tárgykörökhöz tartozó színvonalas munkákat az ország minden felsőoktatási intézményéből szívesen látjuk. Szerzőinknek elsősorban továbbra is azokat a jobbára történelem szakos egyetemi hallgatókat tekintjük,

¹⁸ MTA-Soros Alapítvány Bizottság Évkönyv 1990, 79. A publikált évkönyvi adatoknak tehát csak látszólag mond ellent, hogy a Benda Kálmán nekrológját tartalmazó 1994-es számig a folyóirat feltűntette a Soros Alapítványt támogatói között. A nekrológban is külön köszönetet mondtak neki: „...Benda Kálmán az elsők között ajánlotta fel az akkori szerkesztőknek a folyóirat támogatását. A *Sic Itur ad Astra* jórészt azóta is az akkori, az ő közbenjárásával megnyíló csatornáknak és kapcsolatoknak köszönhetően létezik, s a szerkesztők a továbbiakban is bizalommal fordulhattak hozzá segítségért.” *Sic Itur ad Astra*, 8. évf. (1994) 1-2. sz. 4.

¹⁹ Deák Ágnes interjú, 2025. március 9.

akik történésznek, kutatónak készülnek, illetve a posztgraduális képzésben résztvevőket.”²⁰ A paktum legcizelláltabb formuláját a 2006. szám közölte, amikor a Történeti Kollégium tagjai alkották a szerkesztőség többségét. „Az új szerkesztőség továbbra is a fiatal történészek folyóiratának kívánja megtartani a *Sic Itur ad Astrá*t. A programadó alcím azonban csak látszólag olyan egyértelmű. Miképp kell érteni, hogy a fiatal történészek folyóirata kívánunk lenni? Kik is azok a fiatal történészek? A szerzők, az olvasók, netalán a szerkesztők? A *Sic Itur ad Astra* nem abban az értelemben a fiatal történészek folyóirata, hogy (csak) ifjú historikusok írják, reményeink szerint még kevésbé abban, hogy (csak) fiatal történészek olvasásák, hanem éppenséggel abban, hogy fiatal történészek szerkesztik.”²¹ Ebben az értelemben a lap sohasem engedte el a generációs jelleget, aminek egyik mellékhatása volt, hogy időnként, amikor egy-egy nemzedék kilépett az iskolapadból, le kellett cserélni a szerkesztőséget. Ezt a változékonyságot pontosan tükrözte a borítók állandó átalakulása, a Rózsa[-Flores] György Eduardo által tervezett csillagokba az ELTE BÖLCS KAR [sic!] valódi kétágú letráján törekvő borítótól, a különböző útkereső vizuális kísérleteken át egészen a facebookot imitáló 61. Kazinczy-számgig.²²

Gyökeresen más helyzetben született az ezredfordulón a *Korall*. Ahogy az alapító szerkesztők felidézték: „A folyóirat ötlete az ELTE budafoki kollégiumából 1998-ban indult, két doktorandusz, Horváth Gergely Krisztián (Szociológia) és Keszei András (Társadalomtörténet) kezdeményezésével. Nyilvánosságot a HIK [Hajnal István Kör] 1999-es miskolci konferenciáján kapott.”²³ Nemcsak a PhD bevezetése utáni körülmények voltak mások, hanem az ambíció is: „Mi a lapra akkor egy szakma-irányzat lapjaként gondoltunk, nem pedig generációs kezdeményezésként, de akkor minden csatlakozásra megkérdezett beérkezett kutató – udvariasan vagy nyersen – visszautasította ezt. [...] Volt, aki a korára hivatkozott, ti. ezt a fiataloknak kell megcsinálni, más a már meglévő szerkesztőségi tagságára, megint más csak simán szkeptikus volt. Amúgy mindenki bátorított bennünket.”²⁴ A folyóirat tervezete a motivációt személyes mozzanatokkal is alátámasztotta, hangsúlyozta az interdiszciplinaritás fontosságát, ugyanakkor egyértelműen jelezte a generációs nemzetközi tapasztalatok jelentőségét: „...hiányzik az a fórum, amely már csak integrációs erejénél fogva is ösztönözheti a kutatásokat. A társadalomtudomány iránt (szociológia, történelem, antropológia) az utóbbi tíz évben mutatkozó érdeklődés azt a jogos reményt kelti, hogy egy az ezen a területen induló új szaklap szép számú olvasóban reménykedhet [...] A társadalomtörténet, amely Magyarországon [...] csak az elmúlt húsz évben nyert létjogosultságot, ma már tanácsokkal (ELTE BTK, ELTE Szoc. Int) és önálló szakmai társasággal is bír (Hajnal István Kör). Jelenleg is probléma viszont, hogy nincs egy olyan folyóirat, melyben az e területen születő tanulmányok egységesen megjelenhetnének [...] A PhD képzés beindításának köszönhetően felnövekvőben van az a generáció, amely tanulmányainak egy részét külföldön végezhette, tájékozott a külföldi szakirodalomban és új szempontokat érvényesítő írásokat tud

²⁰ *Lectori salutem!* *Sic Itur ad Astra*, 11. évf. (1999) 1. sz. 3.

²¹ *Lectori salutem!* *Sic Itur ad Astra*, 18. évf. (2006) 1–2. sz. 3.

²² Mint a lapok közül magukat „a legkisebbek” közé sorolók, igyekeztek valamilyen harsány geggel a borítón felhívni magukra a figyelmet. Papp Gábor interjú, 2025. március 17. Ez bizonyára a „nem gender” tematikus számmal sikerült legjobban. Ebben jelentették be, hogy „A *Sic Itur ad Astra* – a szerkesztőség jelenlegi működési feltételeivel és esztétikai felfogásával összhangban – ettől fogva folyamatos számozással és megújult küllemmel jelenik meg.” *Lectori salutem!* *Sic Itur ad Astra*, 19. évf. (2008) 1. sz. 5.

²³ Keszei András interjú, 2025. január 17.

²⁴ Horváth Gergely Krisztián levele a szerzőhöz, 2024. október 3.

felmutatni. A pályájuk kezdetén tartó kutatók számára egy ilyen lap publikációs lehetőséget kínál.”²⁵

Ezt erősítette meg a lap beköszöntőjében egy másik generáció képviselője a részdiszciplína professzionalizációjának lépcsőfokait illetően: „A specializálódás azonban csak azzal nyeri el értelmét, ha felnőnek az első intézményesen képzett nemzedékek, miközben az itthoni doktoriskolákkal párhuzamosan megnyíltak a nemzetközi mesterkurzusokon való részvétel ösztöndíjas lehetőségei. Ez történt Magyarországon a kilencvenes években. Az első magyar társadalomtörténeti folyóirat szervezőit ennek az új, képzett jövőendő nemzedéknek a bátorsága mozgatja és felelőssége nyomasztja. A folyóirat cím- (és mottó) választása, a társadalomtudományos törekvésekhez első hallásra talán túlzottan is poétikus „Korall” (Hajnal István szép metaforája) jelzi: tisztában vannak nemcsak a társadalomtörténeti törekvések mai állásával, hanem saját helyzetükkel is. Nem generációs lapot akarnak, de érzi, miért ez a nemzedék próbálkozhat először egy ilyen folyóirat elindításával a siker reményében. Saját útjukat akarják járni, de pontosan szeretnék ismerni: hogyan jutottunk idáig.”²⁶ A folyóirat borítóját még az Új Mandátum kiadónál dolgozó Zátonyi Tibor tervezte, és a szerkesztők a kiadóváltás után is mindmáig megtartották ezt a formát.

Hiányzó évek

Talán társadalom- és gazdaságtörténészként megengedhetem magamnak, hogy egy felületinek tűnő jelenségnek mélyebb jelentést tulajdonítsak: egy-egy kimaradt évfolyam mögött válságjelenségeket feltételezzek. Az *Aetas* esetében a már idézett, francia forradalmi dátumra keltezett 1989. július 14-i körlevél azt jelentette be előre, hogy az új formátumban a lap 1990 januárjában „kerülne ki a nyomdából”.²⁷ A közben lévő szünet, az 1989-es évfolyam hiányának megértéséhez többféle személyes mozzanat figyelembevétele szükséges. A főszerkesztő, Bellavics István 1987-ben végzett a JATE-én történelem – Kelet-Európa speciális képzésen, s az ún. Doktár (a Marxizmus-Leninizmus Központi Tanszékcsoport Dokumentációs és Információs bázisának) dokumentátoraként dolgozott az egyetemen 1990. szeptember 15-ig, amikor a *Délmagyarország* című szegedi napilaphoz ment állásba.²⁸ Mint a vele készített interjúból elmondta, „1988 őszétől 1989 májusáig csak a szegedi Bibó-konferencia szervezésével foglalkoztam”.²⁹ További nehézségekkel járt, hogy az intézményes változások sodrában kísérlet történt arra, hogy a lapokat a *Harmadkorral* közös egyesület adja ki, ami azonban ebben a formában végül nem valósult meg. A szerkesztőség összetételének változásáról, az ifjú oktatók előtérbe kerüléséről már szó esett. Ennek következtében egy rövid átmeneti időben Koszta László lett a főszerkesztő (Bellavics felelős kiadó maradt), majd az 1990-ben a szerkesztőségbe került Deák Ágnes lett az új főszerkesztő. Az új összetételű szerkesztőség ebben az időszakban új lapszerkezetet alakított ki, új rovatokat vezetett be, és a

²⁵ A *Korall* című társadalomtörténeti folyóirat tervezete. Szinopszis és tartalomjegyzék [n. d. 2000 eleje; nincs szignálva, de nyilván alapjában Horváth Gergely Krisztián írása.] A szerző birtokában.

²⁶ Kövér György: *Beköszöntő*. *Korall*, (2000) 1. sz. Nyár. 6. A lap megjelenéséről az akkori Magyar Nemzetben Osztovitcs Ágnes számolt be. *Korall*. Magyar Nemzet, 2000. szeptember 25.

²⁷ Bellavics körlevél. Az új formátumú összevont 1-2-es szám végül 1990 nyarán jelent meg.

²⁸ Bellavics István interjú, 2025. február 26.

²⁹ A Bibó István Emlékbizottság 1988. szeptember 28-án alakult, elnöke Bellavics István (*Aetas*), titkára Laczkó Sándor (*Harmadkor*) volt. A konferencia „Nemzet és demokrácia” címmel 1989. május 12–14. között zajlott. A konferenciáról lásd: Lackó: *A Bibó István Emlékbizottság és a „Nemzet és Demokrácia” című Szegedi konferencia*, i. m. A közben bekövetkezett magánéleti eseményektől sem lehet elvonatkozni: 1988 nyarán született Bellavics első leánya.

kilencvenes évek közepére példányszáma elérte az 1100-at (amiből körülbelül 500 előfizetői példány volt).³⁰ A megújulás sikerét jelzi, hogy kimaradt évjárat a következőkben nem fordult elő.

Másként alakult ebből a szempontból a *Sic Itur ad Astra* krónikája, ugyanis négy olyan peridódus is előfordult a lap életében (1997–1998; 2007; 2012; 2014), amikor nem jelent meg. Pedig a generációváltás nehézségeivel maguk a szerkesztők is tisztában voltak. Egy riportban az egyik alapító szerkesztő, Szilágyi Márton véleményét így summázta az újságíró: „Az alapítás óta hat év telt el, de ők megmaradtak az amatőrség lelkesítő, de igen nehéz körülményei között. Pedig egy ilyen folyóiratnak a hőskor végeztével csak két útja lehet: vagy professzionalizálódik, vagy elhal. A szegedi Aetas, amit annak idején példának tekintettek, profi történeti folyóirattá vált. A *Sic itur ad astra* megkísérli fönttartani az eddigi szerkesztői gyakorlatot. Az alapítók kilépnek a munkából, s helyüket átveszik az egyetemi hallgatók. A mai szerkesztők remélik, hogy az újak közül lesz valaki, aki szellemi és anyagi értelemben is meg tudja szilárdítani a folyóiratot.”³¹ Az új szerzők verbuválásának egészen eredeti módját is megpróbálták. A Pesti Barnabás utcai épület lépcsőfordulójában asztalra kitett számokat árulták, s akik megálltak érdeklődni, azokat kérdezték, hogy nincs-e kedvük beszállni a lapkészítésbe.³² Kezdetből többféle szerkesztési elvvel próbálkoztak. Már az első számban pályázatot írtak ki, amelyre „a legjobb történeti témájú szemináriumi dolgozatokat” várták, azzal az ígérettel, hogy az „arra érdemes munkákat” közlik a lapban.³³ A Vörös Boldizsár által szerkesztett összevont Történet-sz-portré szám (1992. 1-3. sz.), amely H. Balázs Éva és Poór János szemináriumából indult ki, legalább harminc embert megmozgatott.³⁴ A szám bevezetőjében Vörös Boldizsár összefoglalta a születési körülményeket: „1991 elején a Magyar Történetshallgatók Egyesületében felmerült az a gondolat, hogy – az ELTE BTK történelem-tanszékeinek oktatóit felkérve – olyan szemináriumokat kellene indítani, amelyek eredményeit: a közös vagy egyéni munkában készült kiemelkedő dolgozatokat, tanulmányokat az Egyesület megjelentetné *Sic itur ad astra* című lapjában.”³⁵ A korai számok kolofonjában egyébként tanárszerkesztőként Poór János szerepelt, aki azonban az emlékezések szerint csak segítette a munkát. Ennek a számnak a munkálataiba kapcsolódott be III. éves történelem–szociológia szakos hallgatóként Bódy Zsombor, aki a portrék fordítását ellenőrizte, és a jegyzetek készítésében vett részt. Már nemcsak szerkesztőként, hanem szerzőként is bemutatkozott a szintén összevont 1993. 2-4. számban (Közel a múlt).³⁶ 1996-os párizsi ösztöndíja idején azonban abbahagyta a lapszerkesztői tevékenységet.

Az 1997–1998 évi kihagyás után Kármán Gábort Sahin-Tóth Péter szervezte be az újjáalakult szerkesztőségbe. A finanszírozás állandó gondot okozott, így megkönnyebbülést jelentett, hogy 2000 és 2005 között az Nemzeti Kulturális Alap levéltári szakkollégiuma támo-

³⁰ Deák Ágnes bemutatkozó levele kiadókhoz, 1995. május 30.

³¹ Meszlény [László]: *Így jutunk a csillagokig?* Magyar Nemzet, 1993. június 15. 10.

³² Szilágyi Márton interjú, 2025. február 25.

³³ *Pályázat*. *Sic Itur ad Astra*, 1. évf. (1987) 1. sz. 133. A pályadíjak nagyságrendje 1500-tól 500 forintig terjedt.

³⁴ Vörös Boldizsár interjú, 2025. március 24. Ő az 1992-es végzés után immár tudományos ösztöndíjas aspiránsként vonult vissza a szerkesztőségéből, de tapasztalatait továbbra is szívesen átadta az új szerkesztőknek.

³⁵ Vörös Boldizsár: *Előszó*. *Sic Itur ad Astra*, 6. évf. (1992) 1-3. sz. 5. A lapszám (Történet-sz-portrék, 6. évf. [1992] 1-3. sz.) munkatársainak névsorát lásd uo. 233–234. A számot az *Aetas*ban Gángó Gábor recenzálta. Gángó: *Portrék*, i. m.

³⁶ Bódy Zsombor interjú, 2025. március 11. Az első publikáció: *Társadalmi osztály születik*. *Sic Itur ad Astra*, 7. évf. (1993) 2-4. sz. 77–95.

gatta a lapot, ekkor rendszeressé vált a megjelenés. (Az NKA mint a finanszírozási fő forrása a 2000-es évek óta átvette a Soros Alapítvány korábbi szerepét a másik két folyóiratnál is.) A szerzőgárda rekrutációja szempontjából fontos újítás volt, hogy 2001-től konferenciákat is szerveztek, így már jobban válogatni tudtak az elkészült kéziratokból. Aztán 2004-ben londoni ösztöndíjából hazatérve felelős szerkesztőként a lap élén találta magát, ám 2006-ban már csak egyedül marad tag a régi gárdából.³⁷ Még ő hívta a szerkesztőségbe Papp Gábort, akivel egy Szijártó István szemináriumon ismerkedtek össze. A betanítási folyamatnak az is része volt, hogy az amatőr módon készített lapot maguk a szerkesztők tördelték. Ezt is meg kellett tanulni. Ráadásul nem volt főszerkesztő, lényegében ad hoc szervezettségű csapatmunka folyt. Miután az évi négyszeri rendszeres megjelentetést nem lehetett biztosítani, kicsúsztak az NKA finanszírozásból, áttértek az évkönyvszerű megjelenésre. Fő finansziális forrásuk az egyetemi Hallgatói Önkormányzat pályázat lett, ami ugyanakkor szükségessé tette, hogy egyetemi hallgatók alkossák a szerkesztőséget. Ez az egyetemtől való függés erősödéséhez vezetett. Megszűnt a saját *Sic Itur* egyesület, viszont *Sic Itur* műhely jött létre a Korall kiadóval kötött megállapodás ernyője alatt (az intellektuális önállóság megőrzése mellett). Két évfolyam kimaradása után új tagokat vontak be, így ünnepelték meg egy kerekasztalbeszélgetésen a 30. évfordulót 2017-ben.³⁸ Az újjáalakult szisztémában azután újra lett főszerkesztő, sőt főszerkesztőhelyettes is, de a fiatalítás gondjait továbbra is meg kell oldani.

Lapstruktúra

A már többször idézett 1989. júliusi körlevélben az *Aetas* szerkesztői megfogalmazták, hogy „támaszkodva a korábbi lapstruktúrára” a következő rovatokat tervezték: *Tanulmányok*, *Forrásközlés*, *Határonkon Túl* („az eddigi gyakorlatot – egy emigráns tudós bemutatása – túllépve, olyan külföldi tudósok vagy tudományos intézmények bemutatása, akik vagy amelyek Közép-Európára vonatkozó kutatásokat végeznek”), *Kitekintés*, *Szemle* („ebben külföldi, főleg Közép-Európára vonatkozó komparatistikai írások, tanulmányrészletek leközlése”), *Figyelő* („Az orientáló ebben az esetben is régiókn”).³⁹ A korai *Aetas* számok nagy gondot fordítottak a határon túli magyar történetírás megismertetésére. Koszta László és Orbán Imre interjúja Jakó Zsigmonddal (1986. 3. sz.) nyitotta a sort, amit Szántó Imre bemutatásával párban, „Történész pályák” rovatcímmel jelentettek meg. A sorozat következő darabja Almási Tibor Bogyay Tamással készült interjúja volt (1987. 1. sz.). A pályaképek sorában természetesen nemcsak határon túli történészeket lehetett bemutatni. Így került terítékre Váczy Péter, aki azonban nem adott interjút, hanem csak rövid önéletrajzot és egy esszét küldött (1987. 2. sz.).⁴⁰ 1987 folyamán azonban nevet váltott a rovat, ekkor kapta a máig futó HATÁROKON TÚL címet, amit egy Borbándi Gyulával készített interjú (1987. 3. sz.) élén indokolt a szerkesztőség: „Lapunk új rovata tematikailag folytatása elődjének, a TÖRTÉNÉSZ PÁLYÁKNAK. A névváltoztatást az indokolja, hogy a jövőben nemcsak életrajzi, hanem szakmai jellegű beszélgetéseket is szeretnénk készíteni. Másrészt az »AETAS« beszélgetőpartnerei nemcsak történészek lesznek, hanem a társadalomtudományok más ágainak képviselői is. A rovat címe pedig arra utal, hogy ezentúl csak a külföldön élő magyar

³⁷ Kármán Gábor interjú, 2025. március 5.

³⁸ Papp Gábor interjú, 2025. március 17.

³⁹ Bellavics: Szerkesztőségi körlevél, 1989. július 14.

⁴⁰ Témánk szempontjából érdekes, hogy később a *Sic Itur ad Astra* szerkesztőinek sikerült Váczy Péter interjút készíteniük és közölniük: *Beszélgetés Váczy ...* 4. évf. (1990) 1–2. sz.

gondolkodókat szeretnénk megszólaltatni.”⁴¹ A magyarázat ambivalenciája jelezte a törekvés felemáságát, ahogy a szerkesztők a szakmaiságot megpróbálják kiterjeszteni más társadalomtudományok irányába is. A rovatban azonban sorban jöttek tovább a történész interjúk (Vajay Szabolcs, 1990. 3. sz.; Adriányi Gábor, 1991. 2. sz.; Vermes Gábor, 1994. 2. sz.; Imreh István, 1995. 1-2. sz.), sőt 1995-ben a neves orosz tudós, Aron Jakovlevics Gurevics interjúja és tanulmánya is felbukkant a rovatban (1995. 3. sz.).

Az 1995-ös kiadói ismertető már újabb „rovatok és súlypontok” bevezetéséről számolt be. Ilyenekről, mint a Vita vagy a folyamatban levő kutatások első eredményeiről beszámoló Műhely. Az Elmélet és módszer rovatban először egy kelet-európai útja során Szegeden is megforduló Fulbright ösztöndíjas tanárnő, Susan S. Arpad a Feminizmus és történelem viszonyáról beszélgetett (1993. 4. sz.), amit aztán két szerző tanulmányának fordítása követett. Később aztán más szerzők, más témákról szóló írásainak bemutatására is sor került (a politikaelméletéről John Dunn, 1995. 1-2. sz.; a léptékről Bernard Lepetit, 1995. 4. sz.). Önálló rovatként elméleti tanulmányok közlése csak az *Aetas*-ban fordul elő.

Az 1990-es új formátummal együtt kezdődött a Körkérdés rovat is: először Nemzet és nemzetiség problémájáról (1990. 1-2. sz.), majd A magyar történetírás szerkezetéről és intézményrendszeréről szóló (1993. 4. sz.). Ez a műfaj más folyóiratokat is megihletett, egy évtizeddel később a *Korall* is kísérletezett ezzel (Körkérdés a társadalomtörténet-írás helyzetéről, *Korall*, 2001. 5-6., 7-8. sz.; Hogyan lettem történész? *Korall*, 2005. 21-22. sz.), bár utólag visszatekintve ez inkább az átmenet korszakához kötődő rovatnak bizonyult.

Ma már mindhárom történész-folyóirat a szerkesztési struktúráját tekintve a tematikus elvet követi. De nem kezdettől fogva volt ez így. Az *Aetast* ez már az 1990-es évektől jellemzi, de ekkoriban nem tűntették fel a témát, csak a Tanulmányok rovat tartalmából (esetleg a konkrét szám szerkesztőjének nevéből) lehetett kikövetkeztetni, hogy miről is szól. Az *Aetas*-nál és a *Sic Iturnál* is igen gyakran egy-egy korszak jelentette a tartalom jelölését (például az *Aetas*-nál a középkor: 2005. 4.; 2007. 3. sz., vagy a *Sic Iturnál* az ókor: 1992. 2-4. sz. 1993. 1.; 2000. 1-2. sz.; illetve a középkor 1999. 2-4. sz.). Mindez természetesen szűkebb periódusokra is vonatkozhatott (1848–1849, 1918–1919; 1956), de mindkét folyóiratnak volt rendszerváltás száma is (*Aetas*, 2013. 4. sz.; *Sic Itur*, 2023. 79. sz.). A szerkesztők egyéni profiljának érvényesülése a témaválasztásban a szerkesztőségen belül arányos munkamegosztást és egyéni motivációt biztosít. Ha megkérdezzük egy-egy szerkesztőt, szinte fejből fel tudja sorolni, hogy mely számokat gondozta ő. Bár a váratlanul beérkezett jó tanulmányok elhelyezésére is sort kellett keríteni. Van, ahol egy külön „vegyes” számban, van, ahol a tematikus bloktól elkülönítve. Egy-egy szám összeállítása különböző módon történhet: van, ahol az előre megállapított tematika szerzőit egy vagy két szerkesztő verbuválja és a számot gondozza (*Aetas*), van, ahol felhívást bocsátanak vagy pályázatot írnak ki, és az anonim absztraktok alapján kollektíve válogatnak (*Korall*, *Sic Itur ad Astra*).⁴² Hogy mi számít érdekes, aktuális vagy divatos témának, azt minden szerkesztőség saját kompetenciáján belül dönti el. Külön elemzést érdemelne, hogy mely témák fordulnak elő mindhárom folyóirat kínálatában (akár többször is), s mennyiben alterálnak az átfedések esetében a különböző szerkesztőségek személyes preferenciái. Az örökké aktuális válság téma mindhárom folyóiratban felbukkant (*Korall*, 2013. 54. sz.; *Aetas*, 2014. 4. sz.; *Sic Itur ad Astra*, 2021. 74. sz.) De a módszertanilag divatosnak tekinthető hálózati elemzést is mindhárom szerkesztőség vonzó

⁴¹ Határokon túl. *Aetas*, 3. évf. (1987) 3. sz. 70. A Borbándi-interjút Pikó András készítette Münchenben. Az 1987-es évfolyamról már külföldön is tájékozódhattak. Gy. L. [Litván György]: *Aetas. The New Hungarian Quarterly*, vol. 29. (1988) No. 112. 137.

⁴² Czoch Gábor interjú, 2025. április 9.

témának találta (*Aetas*, 2005. 1-2. sz.; *Korall*, 2012. 50. sz.; *Sic Itur ad Astra*, 2020. 69. sz.) A *Korall* társadalomtörténeti orientációja miatt értelemszerűen többször fontos hangsúlyt kapnak a várostörténeti problémák (2003. 11-12. sz.; 2011. 45. sz., 2019. 78. sz.;), a család és háztartás (2000. 2.sz.; 2008. 34. sz.; 2020. 82. sz.). Ami persze nem jelenti azt, hogy ezek a témák a többi lapban nem fordulnak elő (Városok a középkorban, *Aetas*, 2011. 3. sz.; Csáládtörténet, *Sic Itur ad Astra*, 2021. 73. sz.).

Önálló arcúval jelentkezett a *Korall*ban a Források és olvasatok rovat (2003. 13. sz. szeptember), amely túlmutat a történeti lapok hagyományos forráspublikáció műfaján. A kiválasztott személyes forrást (emlékezés, napló, interjú, levelezés stb.) nemcsak szakszerű forrásjegyzetekkel ellátott szöveggént közölték, hanem akár külön mellérendelt tanulmányban mélyebb értelmezési kísérletet is fűztek hozzá.⁴³ Mindhárom lapban közölnek a jelen meghatározó alakjait megszólaltató és a múlt fontos alakjait felidéző interjút, az interdiszciplináris elméleti és módszertani igényességet kifejező fordítás-irodalmat és a kritikát.

A professzionalizálódás ellenére örök dilemma marad a szerkesztőség bővítése (szakmai profil vagy korszakos kompetencia szerint), a kiöregedő, kilépő vagy meghalt tagok pótlása vagy az új tagok kinevelése. Tanulmányok ebből a szempontból az olyan szerkesztői pályák, amelyek a *Sic iturban* indultak, majd több éves szünet után a *Korall*ban kötöttek ki (Kármán Gábor 2011-től, Bódy Zsombor 2018-tól). Ugyanakkor mennél szorosabban kötődik a szerkesztőség az egyetemista léthez (akár finanszírozási okokból, akár az elhúzódnak PhD-s időszak miatt), annál inkább lehet esély arra, hogy a szerkesztőségváltás kritikus időszakot eredményez. Persze ez nemcsak a generációs lapok, hanem a lapnemzedékek életében is előfordulhat.

BIBLIOGRÁFIA

- Bárdi Nándor: *Vitairat a felsőoktatásról és történetírásunk néhány kérdéséről*. Határ, IV. Debrecen: KLTE Közművelődési Bizottság, 1987. 85–88.
- B. N.: *A felsőoktatási intézményekben folyó történelemoktatás legfontosabb problémáiról...* Gondolat-jel, 1987. 2. sz. 1–10.
- Beszélgetés Váczy Péter professzorral (Szilágyi Márton, Tóth Péter és Völgyesi Orsolya interjúja). *Sic Itur ad Astra*, 4. évf. (1990) 1-2. sz. 141–147.
- Beszélgetés a felsőoktatásról Kovács György és Bárdi Nándor vitaindítójához kapcsolódva. Határ, IV. Debrecen: KLTE Közművelődési Bizottság, 1987. 89–93.
- Bódy Zsombor: *Társadalmi osztály születik*. *Sic Itur ad Astra*, 7. évf. (1993) 2-4. sz. 77–95.
- Galamb György: *Szelidség – mérték – szenvedély. Szerkesztőtársunk, Koszta Laci emlékére*. *Aetas*, 30. évf. (2015) 3. sz. 5–8.
- Gángó Gábor: *Portrék, hazai tájban*. *Aetas*, 9. évf. (1994) 2. sz. 229–231.
- Gy. L. [Litván György]: *A young periodical – Aetas*. *The New Hungarian Quarterly*, vol. 29. (1988) No. 112. 137.
- Havasréti József: *„Független” bölcsészlapok Pécsen a nyolcvanas évek második felében*. *Literatura Underground*, 50. évf. (2024) 1. sz. 3–15.
- Lackó Sándor: *A Bibó István Emlékbizottság és a „Nemzet és Demokrácia” című Szegedi konferencia 1989 májusában*. In: Szeged hosszú tavasza 1989-ben és '56. Szerk. Géczi József Alajos – Laczkó Sándor – Sipos József – Révész Béla. Szeged: Média-Mix Könyvkiadó, 2017. 105–118.
- Névsoros. Soros Alapítvány 1984–1994. Szerk. Kardos László. H. n., é. n.
- Szilágyi Márton: *Fiatál történészek folyóirata az ELTE-n: a Sic Itur ad Astra*. *Történelmi Szemle*, 38. évf. (1996) 2-3. sz. 321–330.
- Tyekvicska Árpád: *Új utakon (Rendiségképünk egy konferencia tükrében)*. *Aetas*, 2. évf. (1986) 3. sz. 87–96.

⁴³ Granasztói Péter interjú, 2025. február 14.